

Lékařská mykologie

15. 5. 2023
2. LF UK

1. Charakteristika hub ve vztahu k lékařské mykologii
2. Systém hub ve vztahu k lékařské mykologii
3. Faktory patogenity hub obecně
4. Klasifikace mykotických onemocnění člověka
5. Dermatofyta
6. Kvasinky
7. Aspergily
8. Mukormycety
9. *Pneumocystis jirovecii*
10. Antimykotika, mechanismus účinku, vysvětlení pojmů fungicidní a fungistatický
11. Laboratorní diagnostika mykotických onemocnění člověka – jen úvod

1. Houby (*Fungi*)

Říše, eukaryota

Heterotrofní metabolismus – saprofyté, parazité

Buněčná stěna – **chitin**, specifické polysacharidy (**beta-D-glukan, galaktomannan, mannan**)

Buněčná membrána obsahuje **ergosterol**

Jednobuněčné: kvasinka, mnohobuněčné: vlákno (hyfa) stélka (thallus)

Mikrobiologický ústav AVČR – odhad 2021: celosvětově 6,28 milionu druhů, v ČR 10 000 druhů

Prokázání půvoci lidských onemocnění - dosud popsáno 300 – 500 druhů, potenciál má většina druhů hub

Rozmnožování – pohlavní i nepohlavní

U některých druhů pohlavní (teleomorfa) a nepohlavní (anamorfa) stadium – různá morfologie, ekologie, schopnost infikovat člověka.

Patogenní houby jsou obvykle nepohlavní stadia – anamorfy.

2. Systém hub ve vztahu k lékařské mykologii

Podříše: ROZELLOMYCETA

Kmen: [Rozellomycota](#) – [mikrosporidie](#) a [kryptomycety](#), zajímavé absencí chitinové buněčné stěny

Podříše: APHELIDIOMYCETA

Kmen: [Aphelidiomycota](#) (též [Aphelida^{\[20\]}](#)) – [afelidie](#)

Podříše: BLASTOCLADIOMYCETA – variabilní, bez buněčné stěny, mají [bičíkaté](#) pohyblivé [spory](#) (dříve součást [chytridiomycet](#))

Kmen: [Blastocladiomycota](#) (též [Allomycota](#))

Podříše: CHYTRIDIOMYCETA – variabilní, mají [bičíkaté](#) pohyblivé [spory](#)

Kmen: [Caulochytriomycota](#) (dříve součást kmene Chytridiomycota, třídy Spizellomycetes)

Kmen: [Chytridiomycota](#) (dříve též [Archemycota](#)) – [chytridiomycety](#)

Kmen: [Monoblepharomycota](#) (dříve součást kmene Chytridiomycota)

Kmen: [Neocallimastigomycota](#)

Podříše: BASIDIOBOLOMYCETA

Kmen: [Basidiobolomycota](#)

Podříše: OLPIDIOMYCETA – variabilní, mají [bičíkaté](#) pohyblivé [spory](#) (dříve součást [chytridiomycet](#))

Kmen: [Olpidiomycota](#)

Podříše: ZOOPAGOMYCETA – součástí jejich životního cyklu je odolné [zygosporangium](#) (dříve součást [spájivých hub](#))

Kmen: [Entomophthoromycota](#)

Kmen: [Kickxellomycota](#)

Kmen: [Zoopagomycota](#)

Podříše: MUCOROMYCETA^[pozn. 4] – součástí jejich životního cyklu je odolné [zygosporangium](#) (dříve součást [spájivých hub](#))

Kmen: [Calcarisporiellomycota](#)

Kmen: [Glomeromycota](#) – účastní se vnitrobuněčné [mykorrhizy](#)

Kmen: [Mortierellomycota](#)

Kmen: [Mucoromycota](#)

Podříše: DIKARYA. DIKARYOMYCETA (též NEOMYCOTA)

Kmen: [Ascomycota](#) – [houby vřekovýtrusé^{\[pozn. 5\]}](#), houby vřekaté, askomycety^[1]

Podkmen: [Pezizomycotina](#) (dříve též [Ascomycotina](#))^[1]

Podkmen: [Saccharomycotina](#) (dříve též [Hemiascomycotina](#))^[1]

Podkmen: [Taphrinomycotina](#) (dříve též [Archiascomycotina](#))^[1]

Kmen: [Basidiomycota](#) – [houby stopkovýtrusé^{\[pozn. 6\]}](#), bazidiomycety^[1]

Podkmen: [Agaricomycotina](#) (obdobné dřívějším [Hymenomycetes](#))

Podkmen: [Pucciniomycotina](#) (obdobné dřívějším [Urediniomycetes](#))

Podkmen: [Ustilaginomycotina](#)

Podkmen: [Wallemiomycotina](#)

Houby – faktory patogenity obecně

Schopnost růstu při teplotě lidského těla

Dimorfismus: schopnost přecházet (v závislosti na zevních vlivech) z kvasinkové na vláknitou formu

Houby, které jsou primárními patogeny:

- *Blastomyces dermatitidis*
- *Coccidioides immitis*, *Coccidioides posadasii*
- *Histoplasma capsulatum*
- *Paracoccidioides brasiliensis*
- *Talaromyces marneffe*
- *Cryptococcus gattii*

Původci **endemických systémových mykóz**, většinou s výskytem na území amerického kontinentu, v Evropě připadají v úvahu importované nákazy

Mykotická onemocnění člověka

Povrchové mykózy - postihují jen nejpovrchovější vrstvy kůže a adnex, kosmetický význam

Pityriasis versicolor, původce *Malassezia furfur*

Kožní a lokalizované podkožní mykózy

Dermatofytózy, tinea unguium, původci dermatofyta

Onychomykóza, původci kvasinky, aspergily

Chromoblastomykóza, mycetom - lokalizované postižení kůže, podkoží a měkkých tkání, často houby produkující melanin, tropy

Endemické mykózy

Původci jsou primárně patogenní houby, v ČR se původci nevyskytují, možný import, případně laboratorní nákaza

Oportunní mykózy

Invazivní, život ohrožující infekce predisponovaných, imunosuprimovaných pacientů

Původci **kvasinky** včetně ***Cryptococcus sp.***, *Malassezia*,

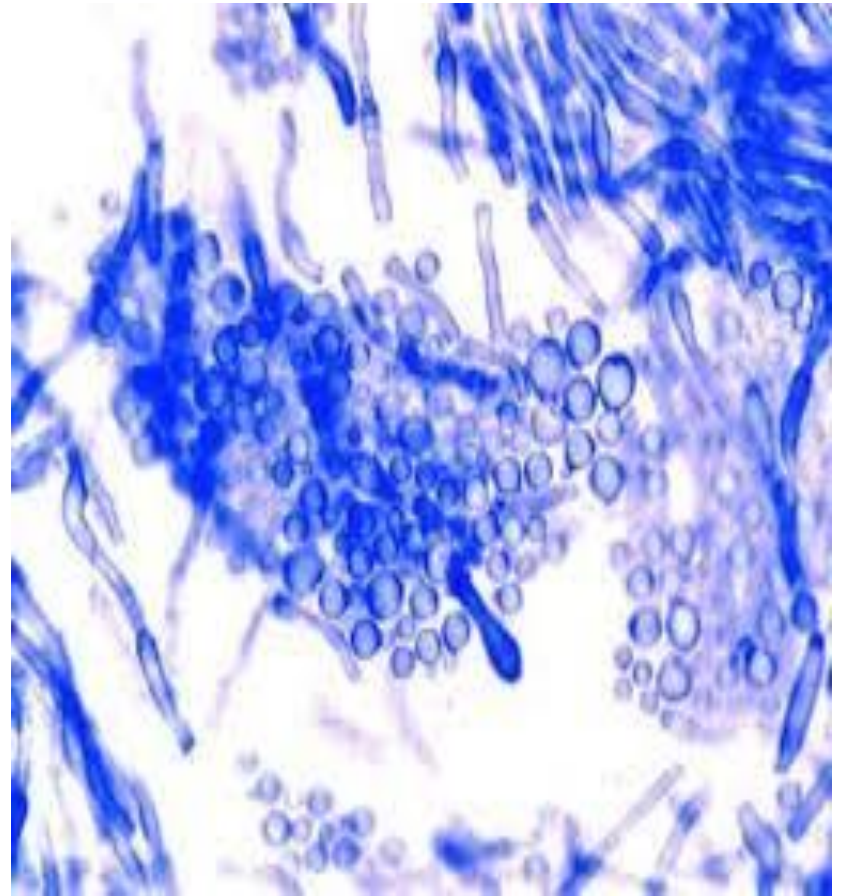
aspergily, mukormycety, další vláknité houby (hyalohyfomykóza, feohyfomykóza),

Pneumocystis jirovecii

Pityriasis versicolor, *Malassezia furfur*

Merckmanuals.com

Link.springer.com

Kožní mykózy

Dermatofytóza – původci dermatofyta

Dermatomykóza – původci jiné druhy hub

Dermatofytóza

Keratinofilní, keratinolytické houby

Teplotní optimum 28 – 30 °C

Invaze do stratum corneum a keratinizované vrstvy vlasů a nehtů

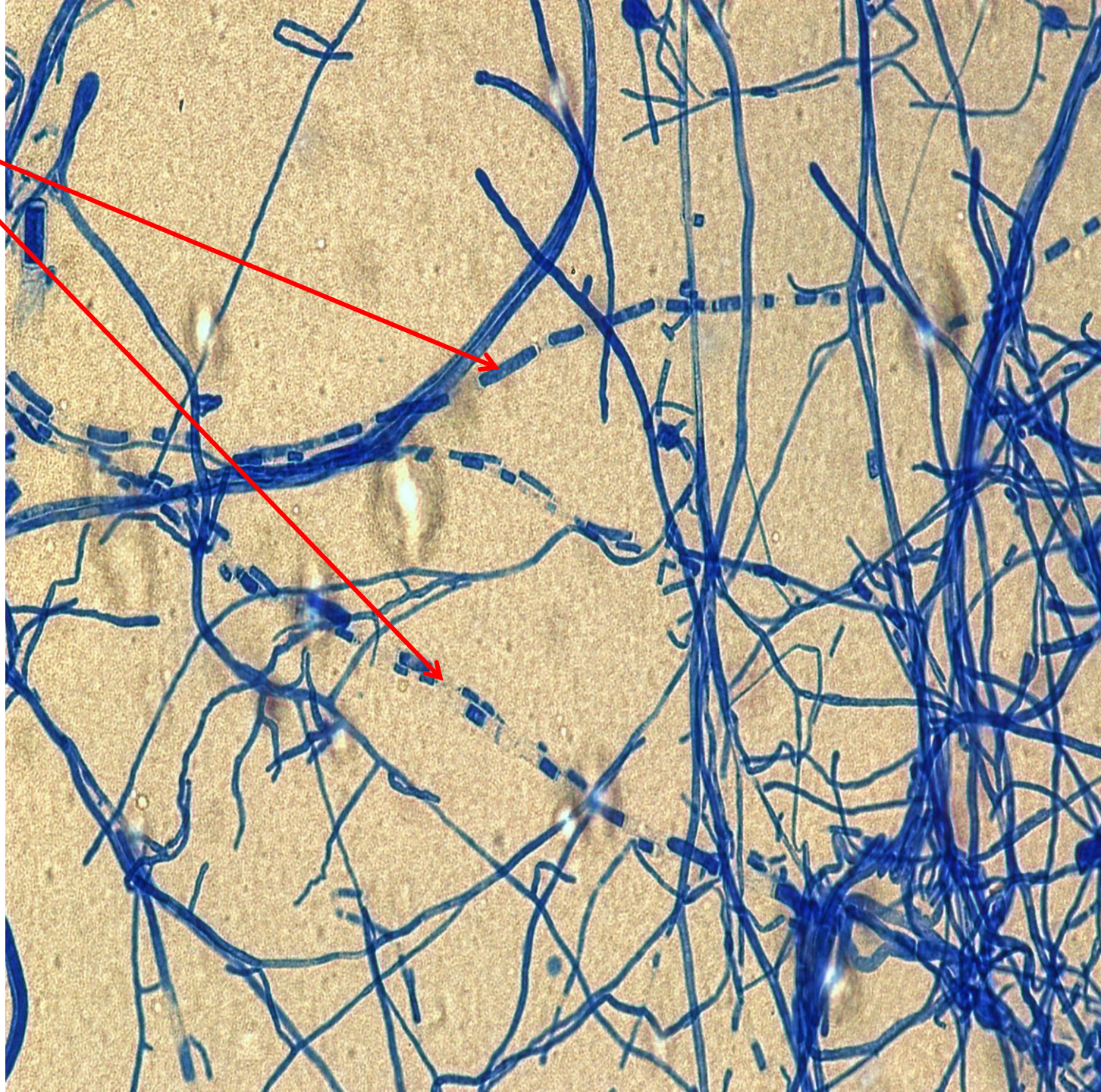
Názvy onemocnění - tinea + anatomická lokalizace

Infekční částice (propagule) – **artrokonidie vznikající rozpadem hyf**

Přenos odloučenými šupinkami keratinové vrstvy pokožky

Tvorba
artrokoniidií

Dermatofyta – ekologie, epidemiologie

▪Antropofilní – adaptace na člověka, mezilidský přenos

Chronický průběh, mírná zánětlivá reakce, dlouhodobá a obtížná léčba
Přenos atrokonidií přes povrchy a předměty znečištěné odloučenými šupinkami keratinové vrstvy pokožky

Trichophyton rubrum, *Epidermophyton floccosum*

▪Zoofilní – nízká adaptace na člověka - náhodný hostitel, zdrojem zvíře

Akutní průběh, prudká zánětlivá reakce, dobrá a rychlá odpověď na léčbu

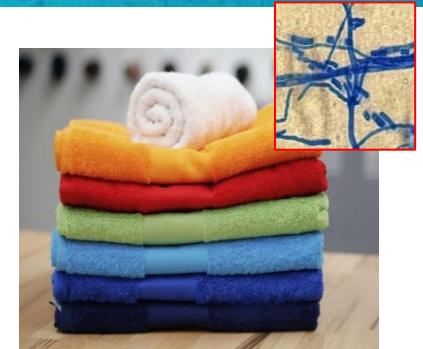
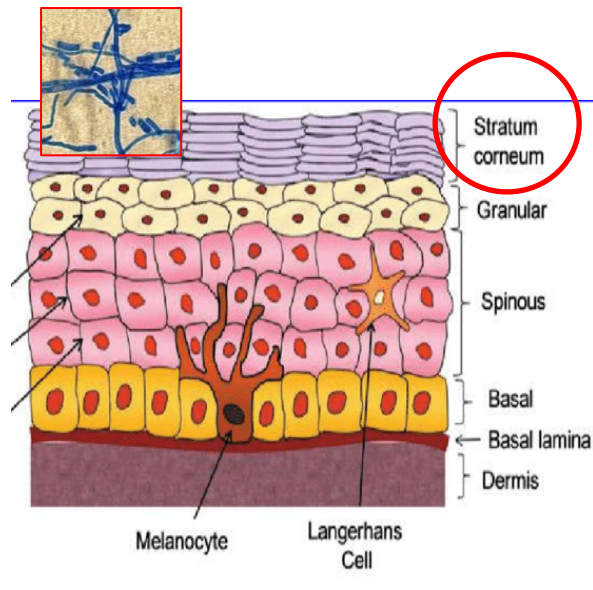
Trichophyton mentagrophytes complex, *Microsporum canis*

▪Geofilní – nízká adaptace na člověka, zdrojem prostředí (půda)

Průběh viz zoofilní, nákazy nejsou časté

Microsporum gypseum

Antropofilní dermatofyta - přenos

Zoofilní dermatofyta - přenos

Dermatofytózy – klinické formy

Tinea unguium
dermntentz.org

Tinea pedis
natural-health-news.com

Tinea barbae

By Maddyportelli - Own work, CC BY-SA 4.0,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=48807927>

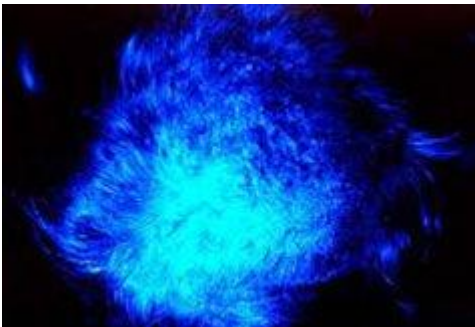

Tinea corporis

sciencedirect.com

Tinea capitis
Woodova lampa
medscape

Tinea capitis
medicinenet.com

Tinea cruris
mitchmedical.us

Oportunní mykózy

Predisponovaní pacienti

Obecně je predispozicí porucha buněčných mechanismů imunity a narušení povrchových bariér (kůže, sliznice)

Původci

- *Candida*
- *Aspergillus*
- *Cryptococcus neoformans*,
- *Pneumocystis jirovecii*
- Zygomycety
- **a další**

Opportunní mykózy – imunitní odpověď v souvislosti s rizikovými faktory

Chirurgické výkony, popáleniny a jiná rozsáhlá traumata kožního krytu

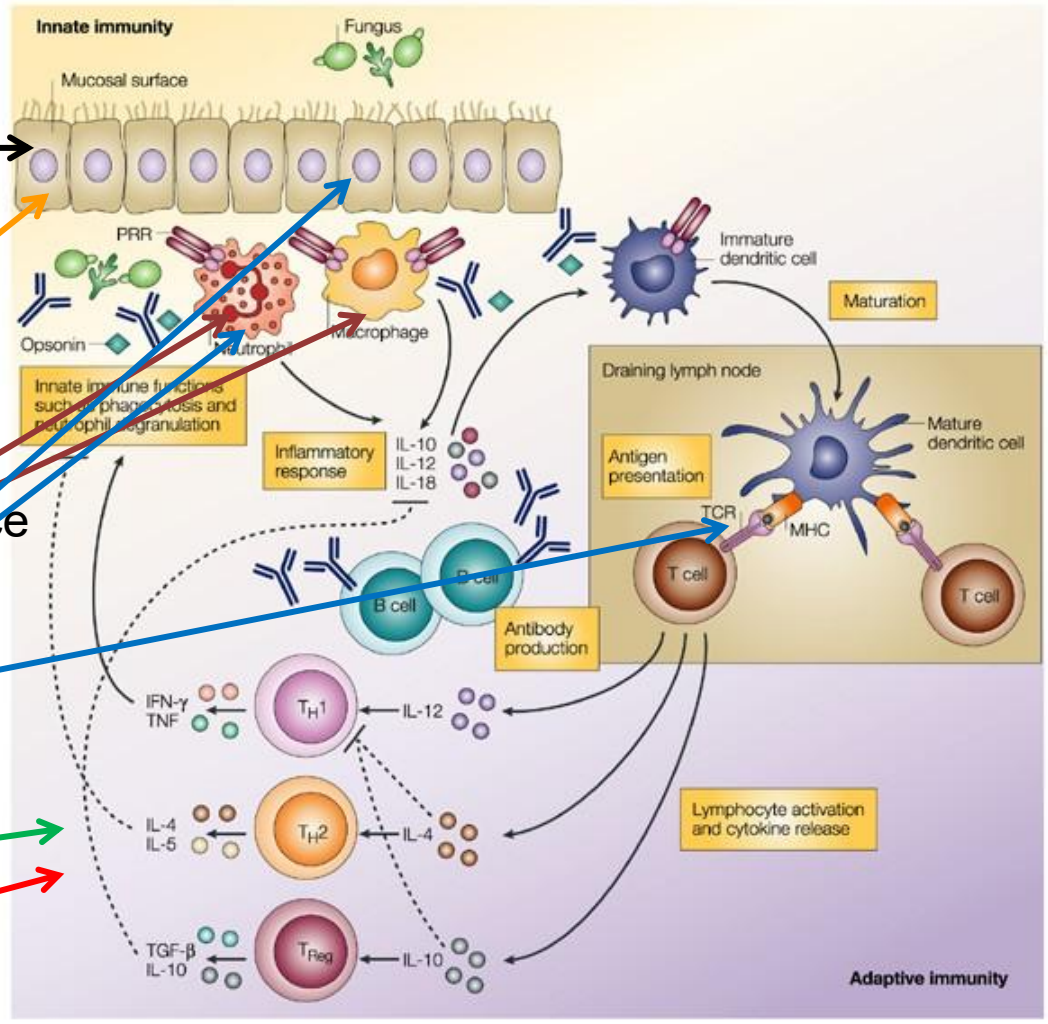
Centrální katetry, intravenózní výživa

Diabetes mellitus - narušená funkce monocytů a makrofágů

Léčba glukokortikoidy

Imunosupresivní léčba po transplantaci krvevorných i solidních orgánů

AIDS

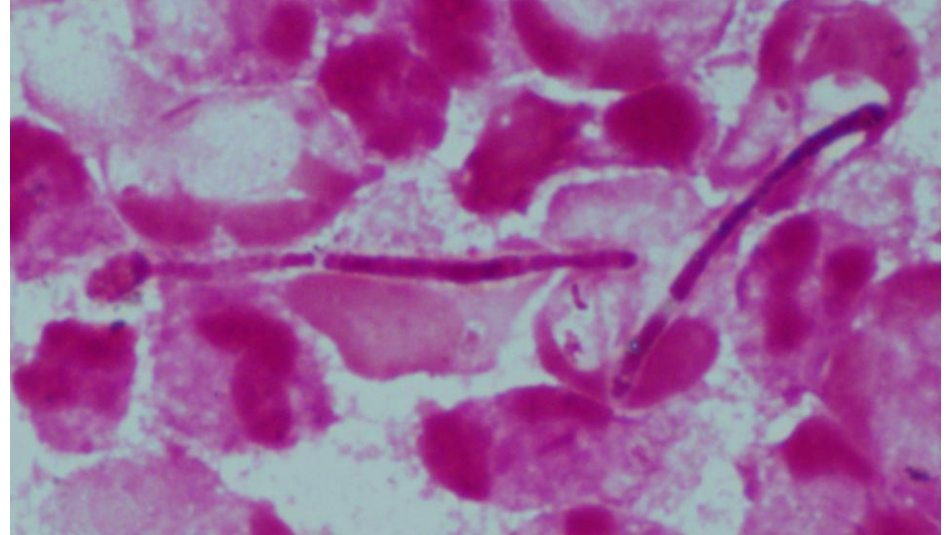
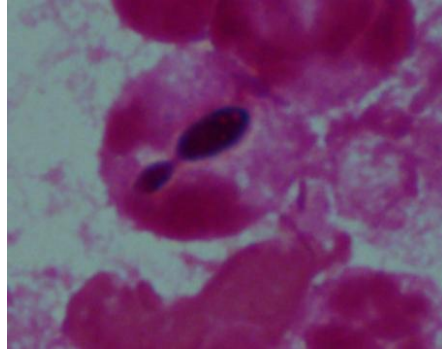
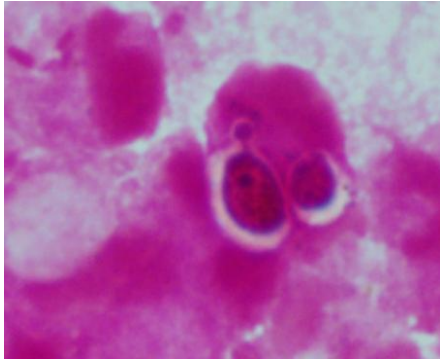

Kvasinkové infekce

Askomycety – *Candida* a příbuzné druhy

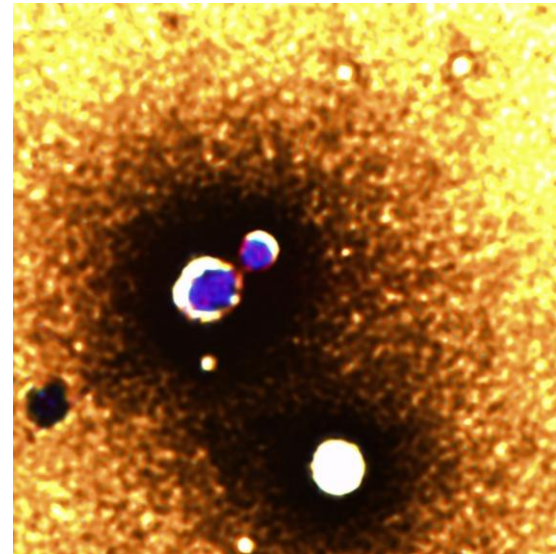
Blastokonidie, množení pučením

Tvorba pseudohyf a hyf

Basidiomycety – *Cryptococcus neoformans*

Tvorba pouzdra

Kandidóza

Candida albicans, *Candida glabrata*, *Candida tropicalis*, *Candida parapsilosis*, *Candida krusei*

Candida auris – nozokomiální patogen

Přirozená flóra sliznic (ústní dutina, pochva, GIT) a kůže člověka -většina infekcí je **endogenních**

Povrchová slizniční kandidóza

Soor, vaginální kandidóza, ezofagitida

Rizikové faktory

Léčba antibiotiky, diabetes mellitus, AIDS, radioterapie, těhotenství, zubní protéza

Obvykle je dostačující lokální léčba, výjimkou je kandidóza jícnu, která vyžaduje terapii systémovou

Invazivní kandidóza – infekce krevního řečiště a vnitřních orgánů

Rizikové faktory

- Poruchy buněčné imunity (vrozené, získané – neutropenie, kortikoterapie, st. p. transplantaci, AIDS,)
- Diabetes mellitus
- Chirurgické výkony na trávicím traktu
- Nezralí novorozenci
- Cévní vstupy, parenterální výživa
- Léčba širokospektrými ATB

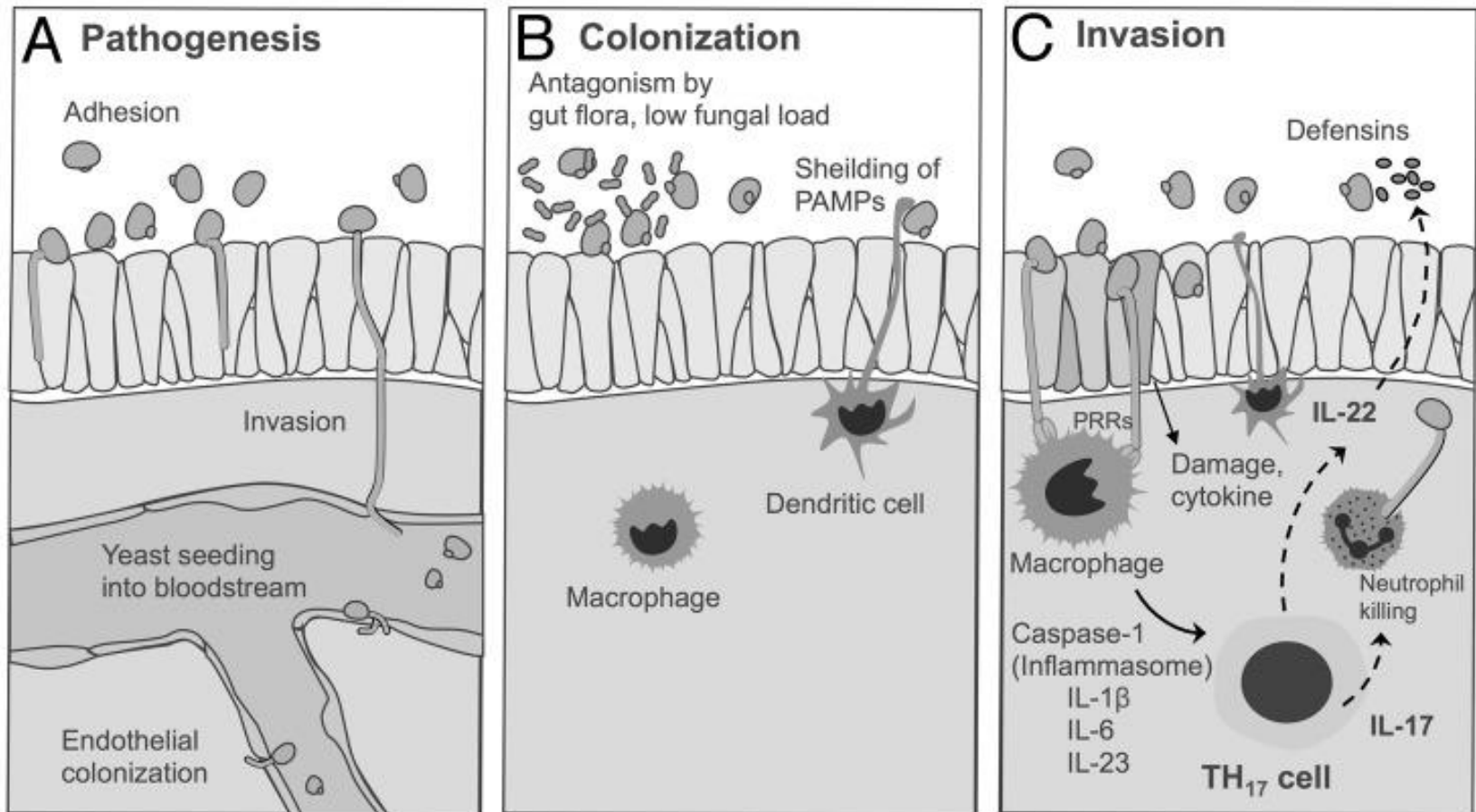
Faktory patogenity

- Růst při 37 °C
- Adherence
- Tvorba pseudohyf
- Hydrofobní buněčný povrch
- Mannan v buněčné stěně
- Tvorba biofilmu

Patogeneze

Přerůstání na slizničním povrchu, translokace do krevního řečiště (hlavně ze sliznice GIT), diseminace krví do orgánů

Invasive candidiasis - pathogenesis

Lewis RE et al. The potential impact of antifungal drug resistance mechanisms on the host immune response to *Candida*. [Virulence](#) 3(4):368-76 · July 2012

Invazivní kandidóza – klinická manifestace

- Infekce krevního řečiště (sepsa včetně katetrové, endokarditida)
- Peritonitida
- Orgánová kandidóza (játra, slezina, oko, mozek)
- Uroinfekce

Léčba

- **Echinokandiny** (amfotericin B)
- Rekonstituce hematopoézy růstovými faktory u neutropenických
- Odstranění invazivních vstupů, pokud lze

Každá zjištěná kandidémie – nutno vyloučit infekční endokarditidu a infekci oka, po zahájení léčby se odebírá kontrolní hemokultura

Profylaxe u rizikových pacientů - flukonazol

Cryptococcus neoformans

Zdroj infekce – půda, prach kontaminovaný ptačím trusem

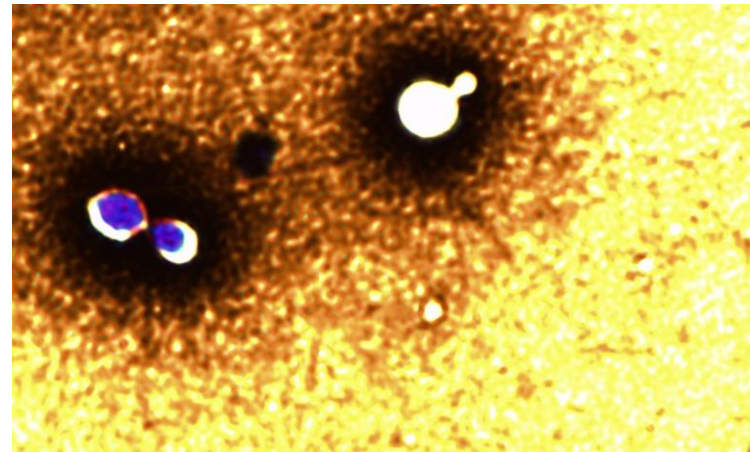
Cesta nákazy: **inhalace**

Rizikové faktory

- Imunodeficiencie (buněčná), **AIDS**

Faktory patogenity

- Polysacharidové pouzdro
- Melanin
- Růst a množení při 37 °C

Patogeneze

- Po vdechnutí jsou blastokonidie fagocytovány **alveolárními makrofágy**, v nich přežívají a jsou diseminovány krví a lymfou
- Predilekční lokalizace infekce: **CNS**

Klinická manifestace: meningoencefalitida, subakutní nebo chronická

Léčba: amfotericin B + 5-fluorocytosin, vysokodávkovaný flukonazol, dlouhodobá

Aspergilóza

A. fumigatus, *A. niger*, *A. flavus*,

Zdrojem je prostředí - půda, květiny v nádobách,
potrava, domácnost

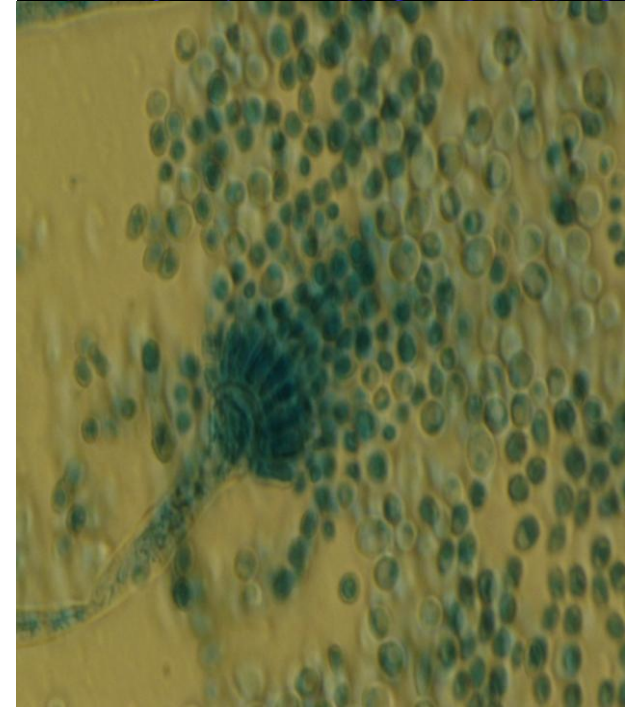
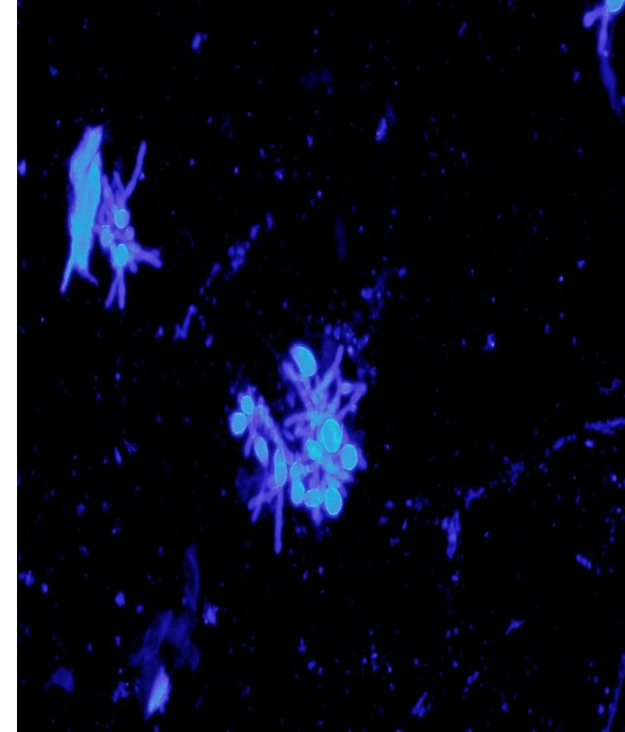
Infekce inhalací konidií

Rizikové faktory

- Neutropenie (neutrofily ničí i klíčící konidie)
- Kortikoterapie (porucha funkce makrofágů schopných fagocytovat konidie)
- Chřipka, COVID-19 – pneumonie vyžadující umělou ventilaci
- Chronické onemocnění plic

Faktory patogenity

- Gliotoxin - inhibuje fagocytózu a proliferaci T buněk
- Adheze konidií na fibronektin a laminin
- Enzymy - kataláza, fosfolipáza, elastáza...

Aspergilóza – klinické formy

Vznik konkrétní formy závisí na kondici hostitele

- **Alergická bronchopulmonální aspergilóza (ABPA)** - kolonizace vedlejších nosních dutin nebo plicní tkáně doprovázená alergickou reakcí
- **Aspergilom**
Preformovaná dutina – hlavně plíce (nádor s rozpadem, bronchiektazie, abscesová dutina).
Aspirace a adheze konidií a následný růst hyf – vyplnění dutiny, neexpanduje do tkáně
- **Invazivní aspergilóza** – hyfy prorůstají do tkáně a cév, následně diseminují krví do vzdálených orgánů a tkání

Aspergilóza – diagnostika, léčba

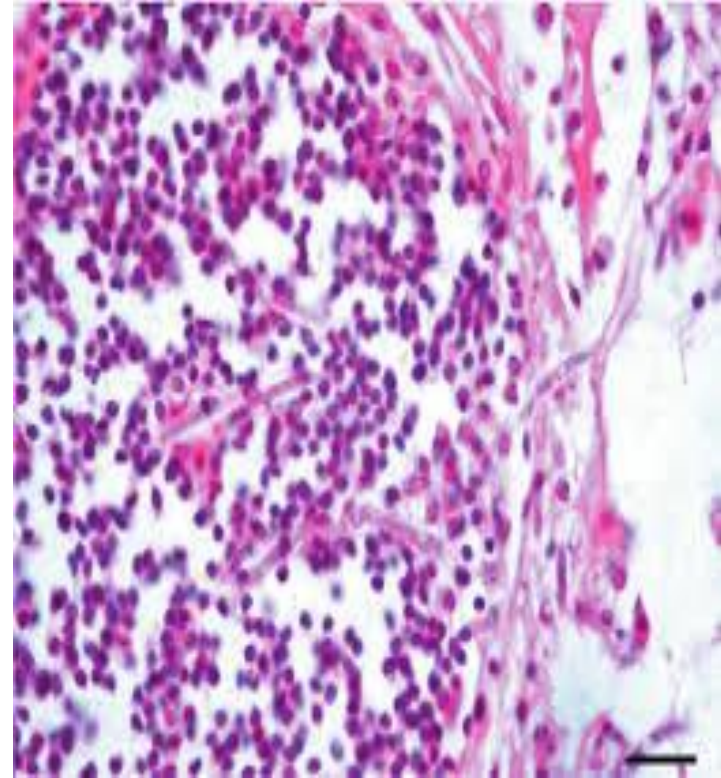
Komplexní diagnostika zahrnuje anamnézu, imunologické vyšetření, zobrazovací techniky, mikrobiologické vyšetření, histopatologii

ABPA - kašel, astma

Antialergická symptomatická léčba

Aspergilom – vorikonazol, chirurgické odstranění

Invazivní aspergilóza – suspektní je horečka nereagující na antibiotickou léčbu u imunosuprimovaných, plicní infiltrát, hemoptýza. Léčba systémově **vorikonazol (ARAF – rezistence!)**

Aspergillus - angioinvasion, hematoxylin-eosin, journals.sagepub. com

Mukormykóza

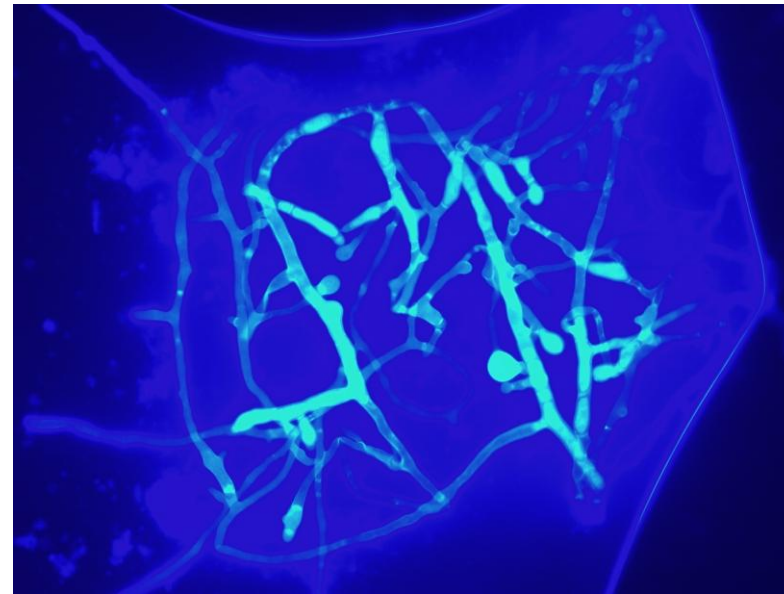
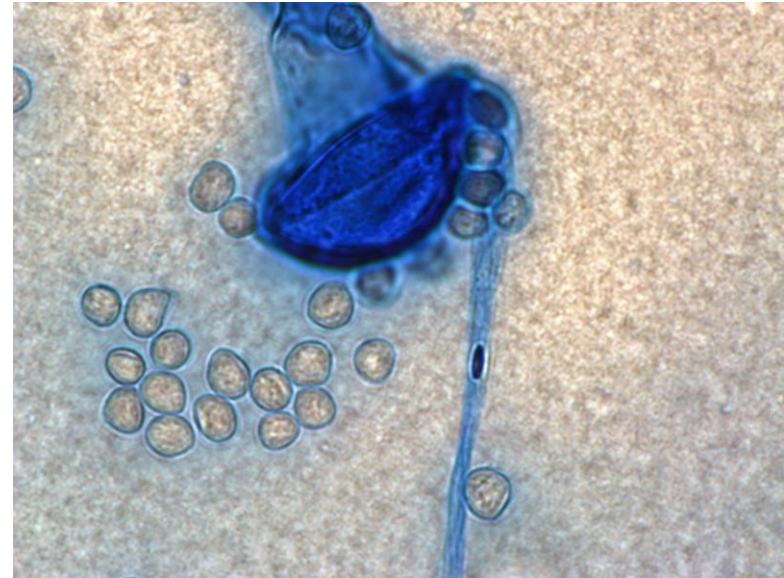
Rhizopus, Mucor, Lichtheimia, Rhizomucor
zdroj prostředí (půda)

Rizikové faktory

- Nedostatečnost buněčné imunity, hl. fagocytózy (**neutropenie**)
- **Diabetes mellitus, ketoacidóza**
- Renální insuficience, dialýza, podávání deferoxaminu (chelatace železa)
- **Kortikoterapie**

Faktory patogenity

Angioinvazivita - adherence k endotelu (receptor-ligand, up- regulace - glukóza, Fe)
Imunomodulace

Patogeneze

Inhalace nebo zanesení spor z obvazového aj. materiálu, rychlý růst a destrukce tkání, hemoragie, nekróza

Klinické formy

Rhinocerbrální - zvl. rizikový faktor diabetická ketoacidóza

Plicní - rychle progredující pneumonie s nekrotizací a hemoptýzou

Diseminovaná - angioinvaze, šíření - CNS

Kožní vředy susp. diseminace, případně posttraumatická infekce ranných ploch

Léčba

•**Chirurgie** vždy, je-li možno

•**Amphotericin B lipidový komplex, isavukonazol**

Pneumocystis jirovecii

Askomyceta dříve řazená mezi prvoky

Životní cyklus probíhá v alveolech – i pohlavní (cysta)

Rizikové faktory

- AIDS
- Nezralí novorozenci
- Deficit buněčné imunity
- Kortikoterapie – vyšší dávky dlouhodobě

Klinická forma - intersticiální pneumonie
(granulomatózní zánět, difúzní alveolární poškození)

Chronický průběh, dušnost, respirační selhání

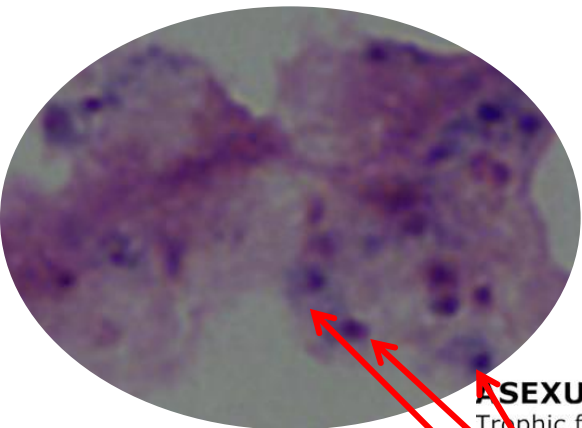
Léčba - kotrimoxazol ve vysokých dávkách

P. jirovecii

Životní cyklus

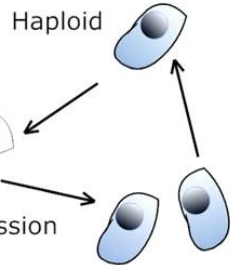
Asm.org

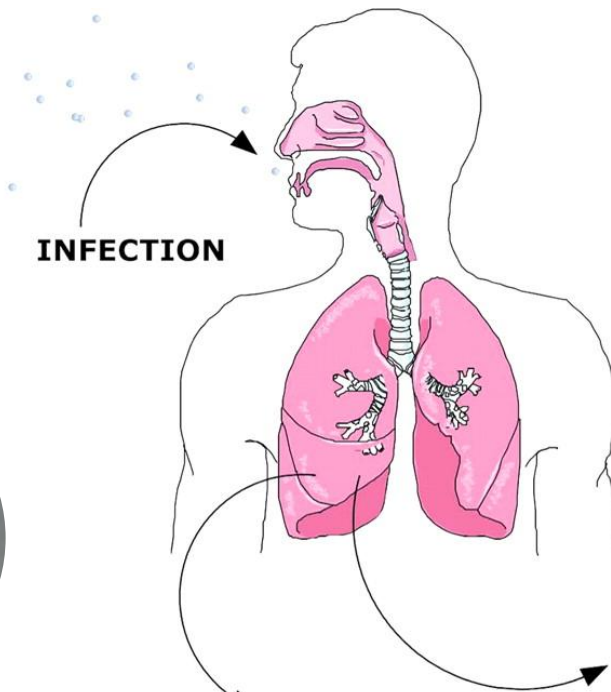
Trofická forma
Trofozoit
Giemsa

ASEXUAL
Trophic form

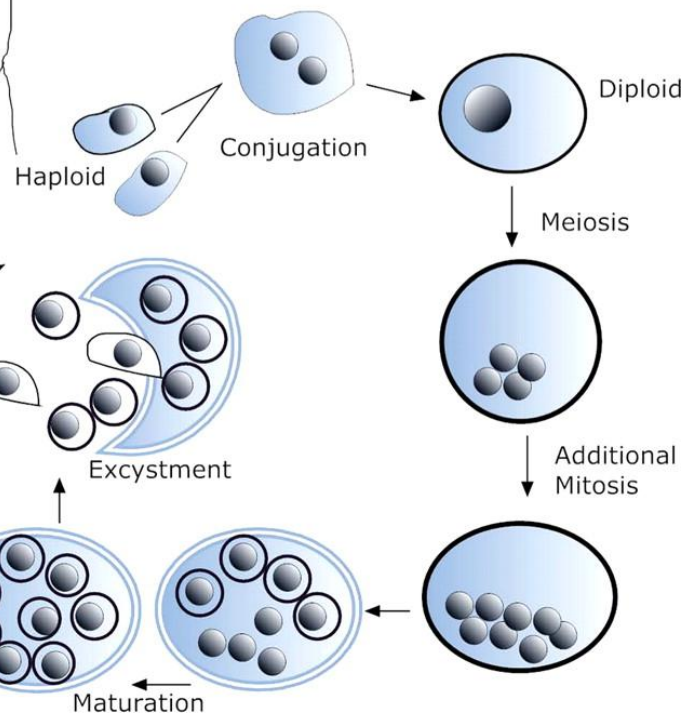
Binary fission

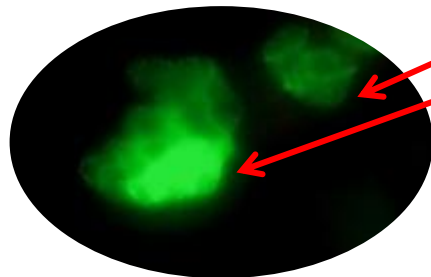
INFECTION

SEXUAL

Askus
Cysta
IF

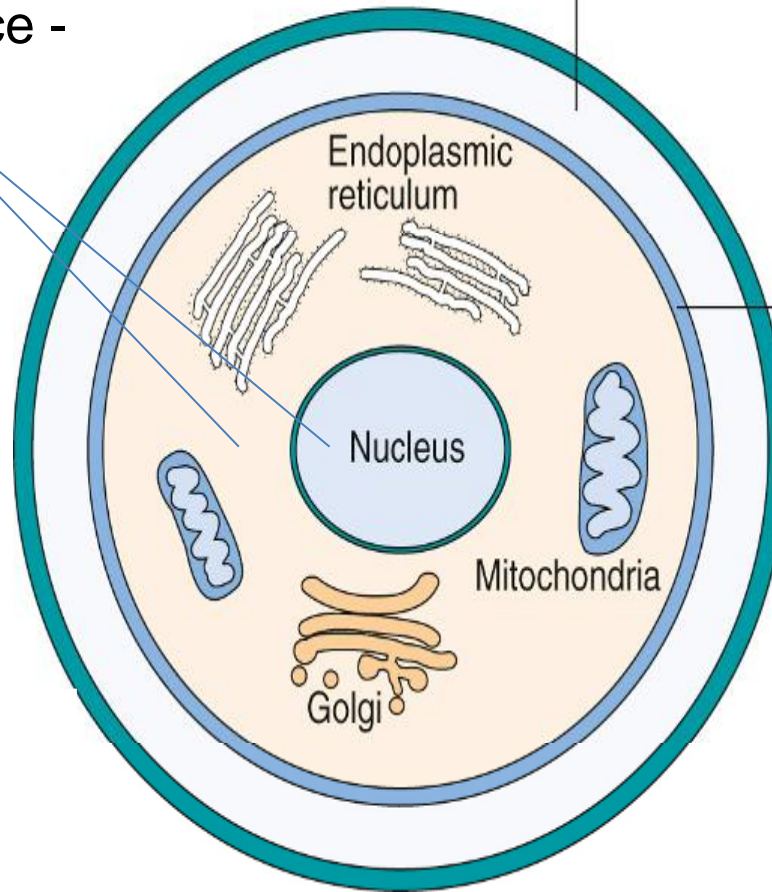

Antimykotika

DNA a RNA
syntéza - inhibice -
flucytosin

Buněčná stěna. Glukan
Inhibice syntézy -
echinokandiny

Buněčná
membrána.
Ergosterol
Inhibice syntézy -
azoly, allylaminy
Přímá vazba
a disrupce membrán
- polyeny

Inhibice mitózy
(disrupce
mikrotubulů -
griseofulvin

Polyeny

Amfotericin B (systémové podání), nystatin (lokální podání)

Amfotericin B

Mechanismus účinku – buněčná membrána

- **Vazba na ergosterol**, tvorba iontových kanálů, narušení osmotického gradientu
- Oxidace molekul amfotericinu B, spuštění kaskády oxidačních reakcí, přímé poškození membrán

Vazba na **cholesterol** v membránách živočišné buňky vede k nežádoucím účinkům
Nejvýznamnějším nežádoucím účinkem je **nefrotoxicita**.

Fungicidní aktivita, široké spektrum (kvasinky, vláknité houby včetně mukormycet)
Rezistentní některé druhy aspergilů

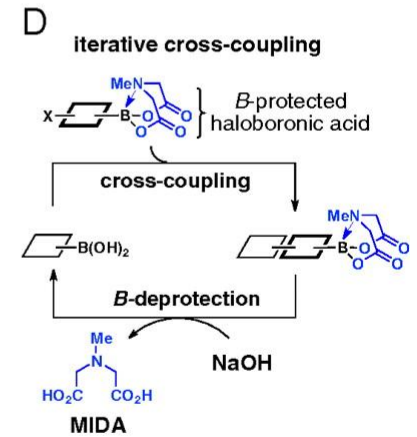
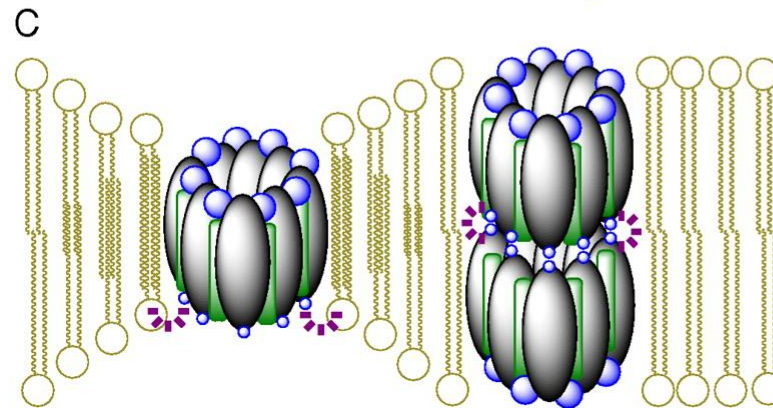
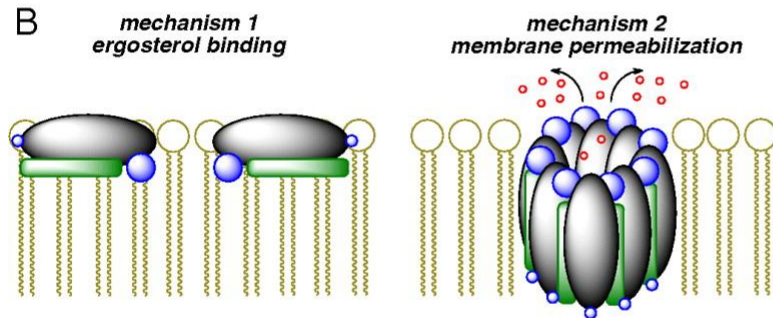
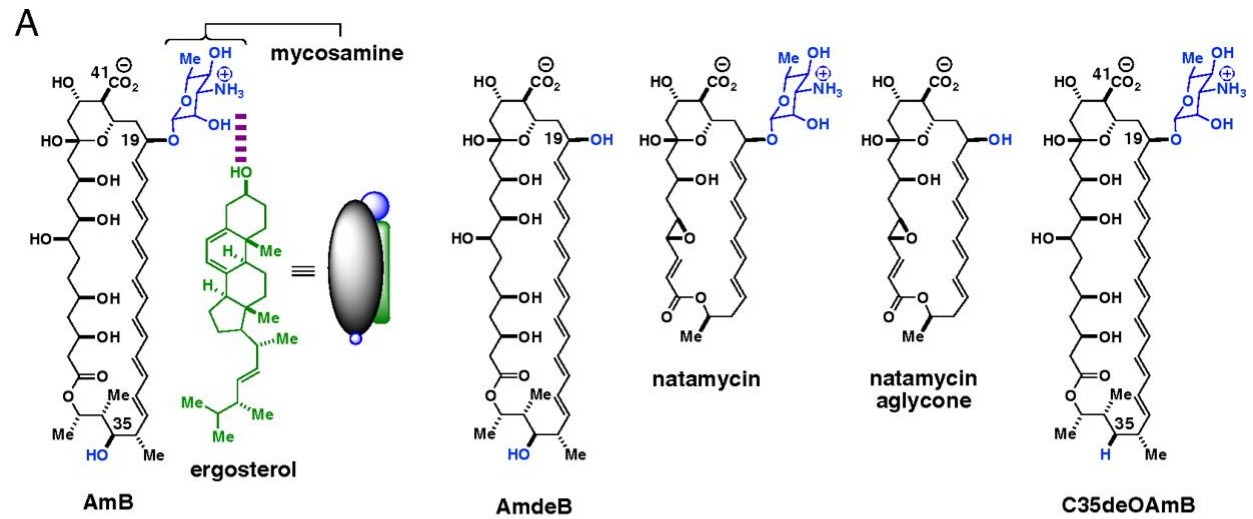
Lipidové formulace – molekuly antimykotika jsou navázány na fosfolipidové částice
Liposomální amfotericin B, amfotericin B lipidový komplex
Nižší výskyt nežádoucích účinků, možné vyšší dávky

Rezistence k polyenům je vzácná, změna cílového místa (složení membrán)

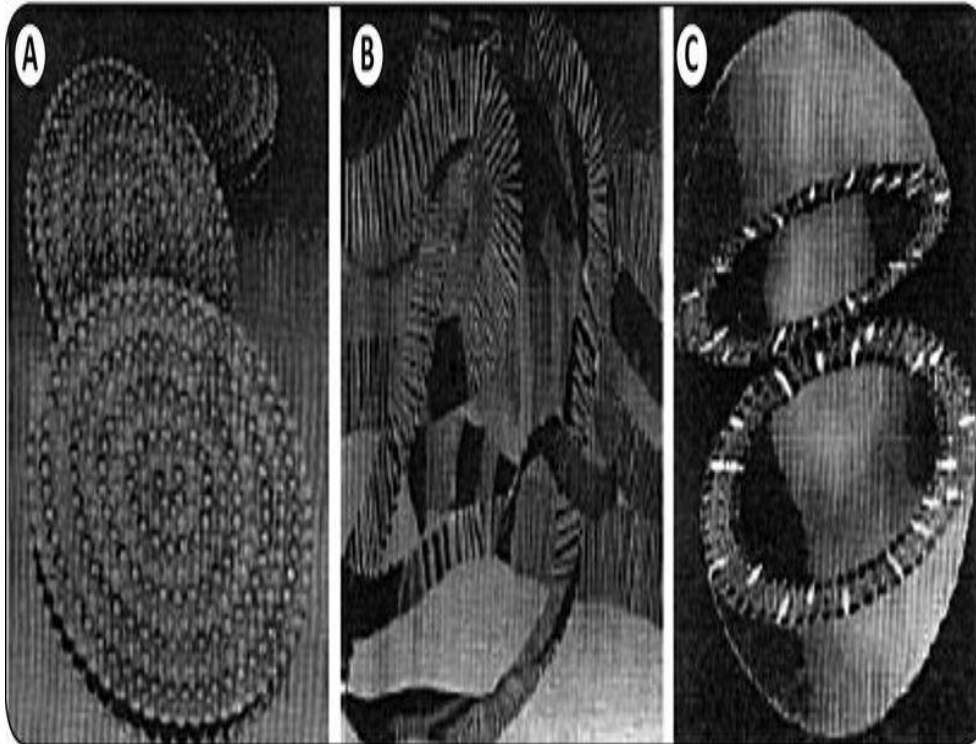
Polyeny – mechanismus účinku

Vazba na ergosterol

Tvorba iontových
kanálů

Lipidové formulace – amfotericin B

Lipid Amphotericin B Formulations

Abelcet® ABLC	Amphotec® ABCD	Ambisome® L-AMB
Top view of single complex Four sterans Lipid Amphotericin B Associated complex	Cholesteryl Sulfate Amphotericin B	Water Water-soluble agent Fat-soluble agent
Ribbon-like particles Carrier lipids: DMPC, DMPG Particle size (µm): 1.6-11	Disk-like particles Carrier lipids: Cholesteryl sulfate Particle size (µm): 0.12-0.14	Unilaminar liposome Carrier lipids: HSPC, DSPG, cholesterol Particle size (µm) : 0.08
DMPC-Dimyristoyl phosphatidylcholine DMPG-Dimyristoyl phosphatidylglycerol	HSPC-Hydrogenated soy phosphatidylcholine DSPG-Distearoyl phosphatidylcholine	

Azolová antimykotika

Imidazoly - systémové účinky pouze ketokonazol (lipofilní, vážné NÚ - GIT, hepatotoxicita, endokrinní systém)

Triazoly - systémové účinky všechny látky ze skupiny - flukonazol, itrakonazol, vorikonazol, posakonazol, isavukonazol

Mechanismus účinku

Inhibice lanosterol 14-alfa demethylasy,
enzymu přeměňujícího lanosterol na ergosterol

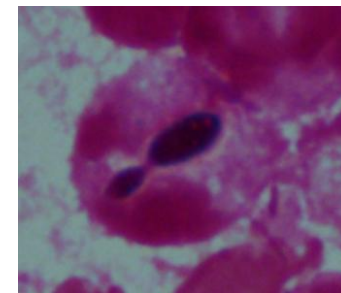
Fungistatický/fungicidní účinek v závislosti
na druhu mykotického agens

Rezistence - mutace v genu kódujícím cílový
enzym, změny regulace exprese genu (nadprodukce enzymu),
efflux z buňky. *Candida glabrata*, *Aspergillus fumigatus*.

Flukonazol - p. o., i.v., dobrá biologická dostupnost i průnik do tkání včetně CNS, nízká toxicita

Účinný na kvasinky kromě *C. krusei*, *C. glabrata* snížená citlivost, neúčinný na vláknité oportunní houby

Profylaxe invazivní kandidózy, kryptokoková meningitida, slizniční kandidóza

Itrakonazol - p. o., lipofilní

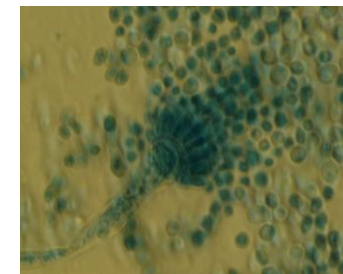
Léčba kožní a slizniční kandidózy, systémová léčba dermatofytóz

Vorikonazol - p. o., i. v., dobrý průnik do tkání včetně CNS

Účinnost na kvasinky, aspergily, neúčinný na mukormycety

Léčba invazivní aspergilózy

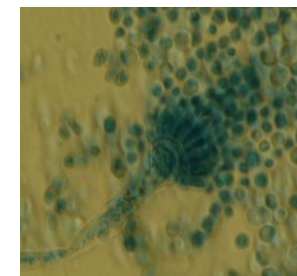
Posakonazol – p. o., i. v.,

Účinnost na kvasinky, aspergily, mukormycety

Profylaxe oportunních

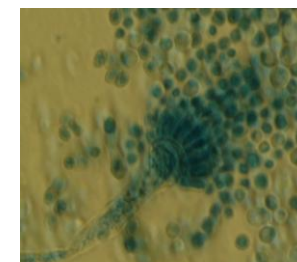
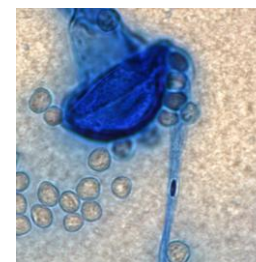
mykóz u imunosuprimovaných, léčba invazivní aspergilózy

a mukormykózy

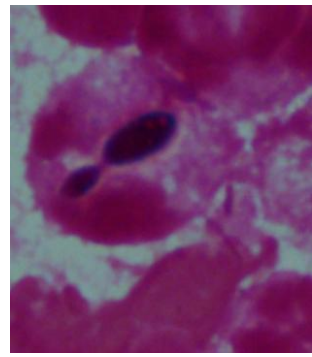
Isavukonazol - p. o., i. v.

Léčba invazivní mukormykózy a aspergilózy

Systemově působící antimykotika - echinokandiny

Mechanismus účinku: **Inhibice syntézy 1,3-beta-D-glukanu** - specifická struktura, není obdoba v savčích buňkách, nízká toxicita
Účinnost na kvasinky fungicidní, na aspergily fungistatický
1. volba pro léčbu kandidémie a invazivní kandidózy

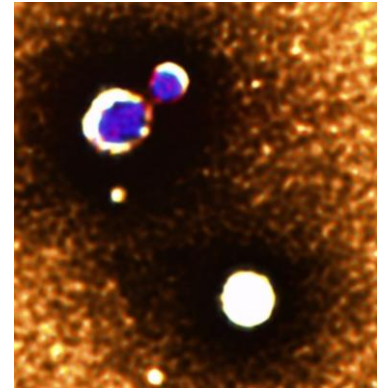

Kaspofungin, micafungin, anidulafungin, všechny i. v.

Rezistence - změna v komplexu enzymů podílejících se na syntéze glukanu

Antimetaboly: 5-fluorocytosin

Mechanismus účinku : **inhibice syntézy DNA a RNA**, toxický (hepatotoxicita, útlum kostní dřeně)
p. o., průnik do CNS, účinnost na kvasinky včetně kryptokoků - použití v kombinaci

Rezistence - snížená permeabilita, omezení vstupu do buňky, ztráta aktivity enzym přeměňujících -FC na účinný metabolit

Griseofulvin

Mechanismus účinku: Inhibice mitózy
interakcí s mikrotubuly

Systemová léčba dermatofytóz

Allylaminy

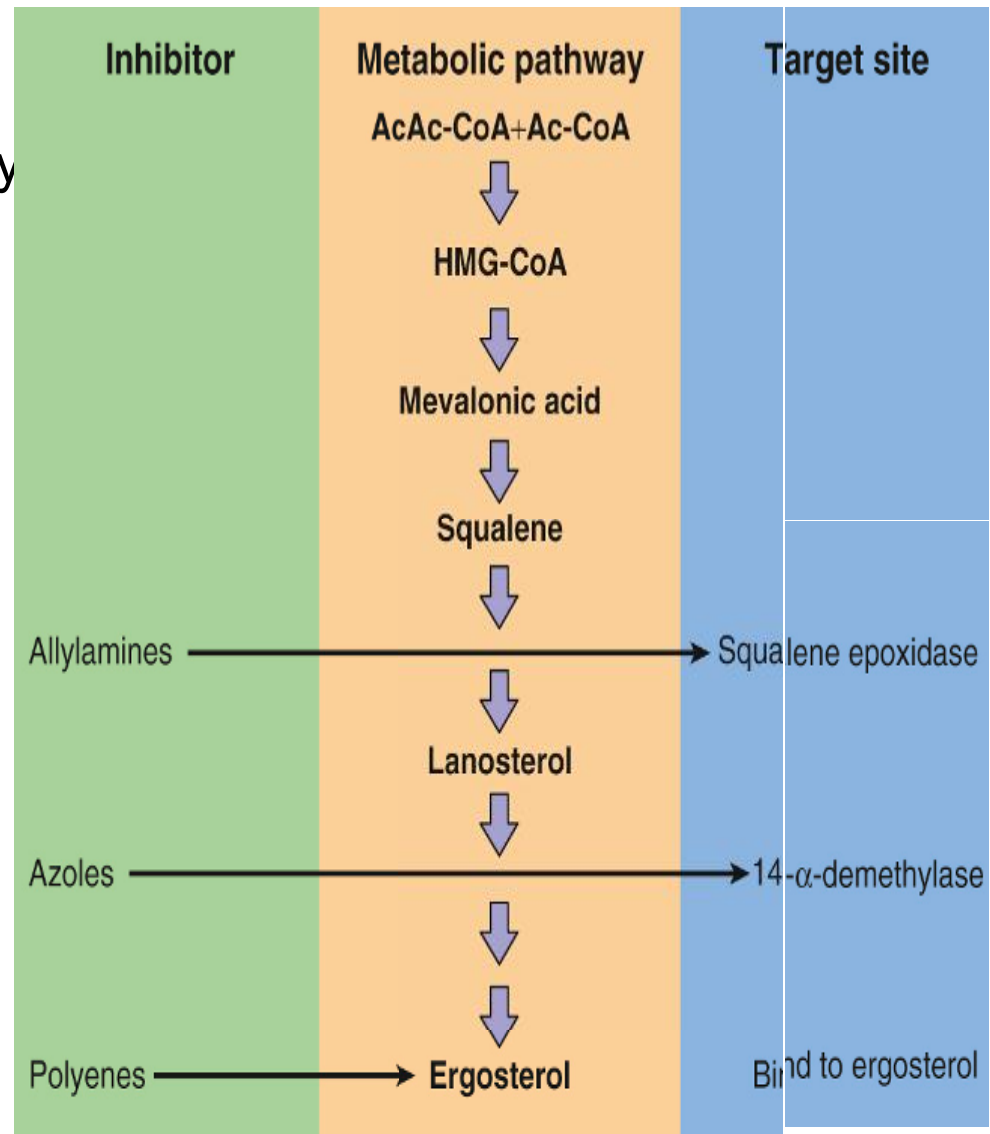
Mechanismus účinku

**Inhibice skvalenepoxidasy, krok
v syntéze
ergosterolu**

Terbinafin – p. o.

Lipofilní, vysoké koncentrace v kůži,
podkoží,
kožních adnexech

Systemová léčba dermatofytóz

Laboratorní diagnostika mykóz

PŘÍMÁ

Mikroskopie klinického materiálu

Kultivace včetně stanovení citlivosti

Identifikace na základě mikromorfologických a makromorfologických znaků

Detekce specifického antigenu v klinickém materiálu

Detekce a identifikace molekulárními metodami

Pokračujeme na praktikách

